

dñ 2/2018

Dálá áigge sámi soabadallanprosessas – sámi lihkadusa árbi ávkin?

IRJA SEURUJÄRVI-KARI

LÁIDEHUS

Jagi 2017 sámit ávvudedje vuosttas davviriikkalaš sámiid čeahkkaneami Roandimis 100 jagi dassá. Goittot easkka Sámiráđi vuodđudeapmi 1950-logus vuolggašii duodas sámiid rájáid badjel barggu. Dalle sámit sierra guovlluin deaivvadišgohte, ja ná vulggii johtui sámiid fámuidahttin. Sámiid identitehtta- ja ealáškahttinpolitihkka nanosmuvai ain eambo 1970-logus, goas sámit ieža bohte lihkadusa jodiheaddjin. Sámiálbmot huksejuvvui oktan álbmogin, go Ruošša sámitge besse iežaset servviid bokte miellahttun Sámiráđđái (1992). Sámiráđi ja sámi lihkadusa metoden lei dialoga ja kommunikašuvnna bokte hukset buori oktavuoda vuos gaskaneaset badjel rájáid ja de, stáhtaiguin, ja olahit sajádaga dovddastuvvon vehádahkan ja viimmat láhkamearrádusain dovddastuvvon álgoálbmogin 1980–90-loguin.

Dán čállosa ulbmilin lea geažustit sámi lihkadusa politihkalaš ja ideologalaš árbbi dán áigge soabadallanprosessii sihke davviriikkalaš sámesoahpamuša ja dan mearkkašumi sámiide ja váttes sámi identifikašuvdnaáššiid. Buvttán áššiid sámiid siskkáldas oainnus. Doibmen ieš guhká sámi politihkas akademalaš doaimma lassin ja čállen nákkosgirjji álgoálbmotlihkadusa ja sámegiela váikkuhusas sámi identitehtti (Seurujärvi-Kari 2012). Dán čállosa bokte sáhtán váldit oasi dáláš sámi háleštallamii soabadallanprosessas ja identifikašuvdnii gullevaš áššis.

Go doibmen álgoálbmotlihkadusas, nugo Álgoálbmogiid máilmmiráđi (*World Council of Indigenous peoples*) stivrra miellahttun 1980–90-loguin, de ohppen olu olmmošvuoigatvuođain, eará álgoálbmogiin ja sin árbevieruin, erenoamážit sin historjás ja

vuoiŋŋalašvuodas. Mánŋgain riikkain Gaska- ja Máttá-Amerihkás olbmot elle almmá olmmošvuoiŋatvuodaid, joba heakka váras, ja vuoiŋŋalašvuohŋa veahkehii sin birget ja seailut heakkas garra eallimis. Sámit vulge máilmmi álgoálbmotlihkadussii mielde vuosttažettiin solidaritehtas ja doarjun dihte ruđalaččat ja moralalaččat máilmmi eará álgoálbmogiid.

Dutkanbarggus mus lei lihku, go máilmmis viidát, maid sámiiid gaskkas árvvus adnon professor Håkan Rydving doaimmai mu vuostenákkahállin. Oassálasten su ordnen seminárii Bergenis, gos vuosttás háve bukten ovdan iežan dutkanplána ja čilgejin teorehtalaš duogáža. Son liikui mu teorehtalaš sáhkavurrui ja ávžžuhii joatkit čállima. Gii-
tosat, Håkan dutnje movttiidahttimis bargui!

SÁMI NAŠUVNNALAŠ NARRATIIVVA HUKSEN

Sámiráđi ordnen konferánsain ja seminárain sámit besse kollektiivvalaččat muittašit ja mitalit iežaset vásáhusaid, mat de maŋŋá hábmejuvvojedje ja almmustahttojedje sierra kultuvrralaš ja politihkalaš prográmmain ja cealkámušain. Dáiddarat ja girječállit burge iežaset oasis dominerejeaddji eanetloguid huksen stereotyhpalaš gova sámiin, nannededje sámiiid oktasaš vuoiŋŋa ja ealáskahtte sámiiid kultuvrra, giela ja árbevieruid.

Veháziid mielde sámi doaibmit lihkostuvve hábmet kollektiivvalaš narratiiva sámiin transnašuvnnalaš, rájáid rasttildeaddji álbmoin, geas lea nana identitehtta ja oktavuodadovdu. Sámi lihkadusas kommunikašuvdna ja dialoga válljejuvvojedje álŋgu rájes ráđđádallanmetodan stáhtaiguin. Ulbmilin lei oažžut áigái doaibmi gaskavuodá ja buorre áddejumi stáhtaid ja sámiiid gaskii. Norga (1989), Ruotta (1993) ja Suopma (1996) dovddastedje sámiiid álgoálbmoin vuodđolágain ja vuodđudedje Sámedikkiid ollašuhttit sámiiid iešmearrideami. Dasa lassin sáhtta máinnašit, ahte Norgga konagas ja Suoma presidentta Tarja Halonen sihke luterálaš girku leat atnon ánda-
gassii sámiin historjjá áigge dáhphuvvan vearrivuodain.

Dáid máinnašuvvon áššiid dihte lea vejolaš dadjat, ahte sámi soabadallanprosessas leamašan jođus juo guhká. Muhtin ovddeš sámi jođiheaddjit eai leatge danin movttiidan soabadallanbarggu ođđasit johtui bidjamis, muhto baicce doivot vánis resurssaid buoret geavaheami sámi vuoigatvuođaid ovddideami várás. Dálhan leat velá stuorát uhkádušat sámi kultuvrra vuostá go ovdal, nugo ruvke- ja turismadoaimmat, ja sámi kultuvrra, ealáhusaid ja eatnamiid bealušteapmái dárbbášuvvojit buot návccat ja čehppodat.

SÁMI DUOHTAVUOĐA- JA SOABADALLANPROSESSA – ÁVKIN VAI VAHÁGIN? Soabadallan lea guhkes áigásaš bargu mainna hukset ja bisuhit gudnejahtti oktavuodaid, nugo Kanada Duohtavuohta- ja Soabadallankomišuvdna dan meroštalai iežas loahpparaporttas (*Commission of Canada* 2015:16). Sámedikkiit Suomas, Norggas ja Ruotas dahke jagiin 2016 ja 2017 álgaga duohtavuođa ja soabadallan kommišuvnnaid vuodđudeamis stáhtaid ráđđehusaide. Suomas ja maiddá Norggas ja Ruotas soabadallanprosessas dál leat ain ollu rabas gažaldagat, dakkárat go, mas lea áigumuš soabadit ja makkárin šaddá dan mandáhta dahje geat dan čadahit ja jođihit. Gávdnojitgo bargui olbmot, geat eai háhpohala alcceseaset dainna beare gutni, nugo dál orru leamen, muhto leat mielde vigihis, almmá politihkalaš dahje diedalaš sivaidd ja alcceseaset ávkkiid háhpohallamiid haga? Boahtágo dán prosesas eanet vahát go ávki? Soabadallan jus dat geavahuvvo terapiijan dahje vuoigatvuođalaš dikšumin sáhtá muhtimin leat ávkin muhto dat maiddá sáhtá dagahit lasi traumaid ja vahágiid olbmuide.

Mállen sámi soabadallanbargui sámit geavahit Kanada duohtavuođa- ja soabadallankommišuvnna raportta (*Commission of Canada* 2015), mii gieđahallá erenomážit ásodatskuvllain dahkkon vearrivuodaid álgoálbmotmánáid vuostá. Kanadas prosessii geavahuvvojedje 40 miljon Kanada dollára! Ruonáeatnama ieš soabadallanprosessas eai lean olus bohtosat, muhto goittot dat, nugo dan soabadallankommišuvnna smiehttamuša nammage *Vi forstår fortiden. Vi tager ansvar for nutiden. Vi arbejder for en bedre fremtid* (2017) deattuha barggu ovddosguvlui

iige mannan áigái ja oaffarin báhcima. Áibbas nuppelágan duohtavuodá- ja soabadallanprosessat leat leamaš Máttá-Afrihkás ja muhtin máttá-amerihkálaš riikkain, gos duohtavuodá, olmmošvuoigatvuodá ja árpmiheami kommišuvnnat eai bastan hukset bistevaš soabadallama álbmogiid ja olbmuid gaskii garra olmmošvuoigatvuodálaš rihkkumiid ja apartheid politihka maŋŋá (*Totuuksia totuuskomissioista* -seminára 2018).

DAVVIRIIKKALAŠ SÁMESOAHPAMUŠ – DEHÁLAŠ OASSI SÁMI SOABADALLAN-PROSESSAS

Sámi soabadallanprosessas sisttisdoallá maid Davviriikkalaš sámesoahpamuša válmmaštallama, vuolláičállima ja ratifiserema golmma sámedikki ja stáhtaid, Norgga, Suoma ja Ruota gaskkas. Dát prosessa lea leamas jođus juo moaddelot jagi. Áššedovdikomitea loahpadii Davviriikkalaš sámesoahpamuša smiehttamuša davviriikkaid stáhtaide ja sámedikkiide golgotmánus jagi 2005 (*Pohjoismainen saamelaisopimus* 2005). Sámit ledje juo 1980-logus ovddidan ášši iežaset čoahkkimiin ja konferánsain. Sámesoahpamuš deattuha dan duohtavuodá, ahte sámit eai leat dušše ovttá riikka muhto njealje riikka álgoálbmot.

Sámesoahpamuša guovddášulbmilin (artikla 1) lea buktit ovdan áššiid, mat leat váikkuhan Sámi hádjáneapmái sierra riikkaide ja dasa ahte sámiin lea sierralágan sámevuoigatvuodát ja láhkamearrádušat sierra riikkain. Dát lea maid sivva, manin lea dehálaš geahpedit našuvnnalaš rájáid mearkkašumi sámiide nu, ahte sámit sáhtášedje seammá árvosáččat eallit iežaset eallima rájái beroškeahttá ja ávkkástallat sámi kultuvrras, sámi gielas ja servodateallimis fuolatkeahttá das gos lea ássan- dahje bargosadji. Sámesoahpamuš sisttisdoallá viiddis čilgehusa das, mo gaskariikkalaš ja olmmošvuoigatvuodálaš soahpamušat, erenoamážit ILO-konvenšuvdna nr. 169 (1989) ja Ovttaštahtton Našuvnnaid Álgoálbmogiid Rivttiid Deklarašuvdna (2007) leat heiveheames sámiide álgoálbmogin (Koivurova 2013; Seurujärvi-Kari 2017).

Jagi 2016 loahpas stáhtat besse ovttaoavilii sámesoahpamuša láhkadeavsttas, mii de paraferejuvvui/nannejuvvui jagi 2017 álggus (*Davviriikkalaš sámesoahpamuš* 2016). Ovdalgo sámesoahpamuš sáhtta vuolláičállot ja ratifiserejuvvot sámedikkiid ja golmma stáhta gaskkas, de sámedikkiit fertejit dohkkehit stáhtaid dahkan láhkadeavstta. Goit sámedikkiit eai leat bastan dan dahkat! Sámesoahpamuša ratifiseren mearkkašivččii ođđa láhkamearrádusaid, mat gusket buot sámiide golmma riikkas, dorvvastit buot sámiide seammadássásaš rivttiid ja nannejit siskkáldas iešmearridanválddi. Koivurova (2008:292-293) mielde “Sámi soahpamušárvalus sáhtta adnot “sosiálakontráktan” – iige dábálaš gaskariikkalaš soahpamuššan – golmma stáhta ja sámi álbmoga gaskkas mat juogadit seammá guovllu...” Johanna Suurpää (2017), gii leamašan guovddášolmmoš Suoma stáhta beales sámesoahpamuša ráđđádallamiin, fas deattuha, ahte soahpamušárvalus sisttisdoallá stáhta geatnegasvuoda ráđđádallat dahje čadahit konsultašuvnnaid Sámedikkiin, ja ulbmilin lea oažžut áigái gaskasaš áddejumi sámiide guoskevaš áššiin stáhta ja Sámedikki gaskkas. Davviriikkalaš sámesoahpamušdeavsttas (Kapihtal II, Artikla 12) Sámedikki bargun lea váikkuhit beaktilit Sámi álbmoga iešmearridanvuogiatvuoda ollašuhttimii ja ná nannet sámiid rivttiid. Lea dehálaš ahte monitoreren mekanisma (Kapihtal VI, Artikla 40) lea guovddázis ja orientere boahhtevuhtii. Dán mekanisma bokte lea vejolaš árvvoštallat ovdamearkka dihte dan, mat leat sámiid ovtasbarggu eastagat badjel rájaid ja mo daid sáhtta geahpedit.

Jagiid 2016 ja 2017 stáhtaid gaskkas sohppojuvvon láhkadeavttas artikla13 badječállosis lohka “Sámedikki válgalogahallan dahje jienastuslohku” iige sámemeroštallan. Dat artikla čuovvu Norgga ja Ruota beale sámi meroštallanmálla, mas sámevuoda váldokriteran leat iešidentifikašuvdna ja giellakriterat retrospektiivvalaččat. Dát lea buorre vuoddu sámiid oktasaš meroštallamii. Danin sámesoahpamuš fertešii dohkkehuvvot ja dán láhkai čuovdit Suomas sámiid ja sámeguovllu báikkálaš olbmuid garrasit juohkán meroštallanášši.

Dasa lassin livččii buorre čadahit soabadallan- ja ovddidanbarggu vuot sámiid iežaset gaskkas, ovdamearkka dihte gielaide ealáskahttin-

prosessas málle mielde. Unnitgiela hálliid aktiivvalaš doaibma iežaset gielaid beales lea mearkkašan áitatvulošgielaid ođđasit háldui váldima ja Fishman (1991) sániiguin “giellamolsuma jorgalahttima”. Dáid doaibmiid ovdan buktán dásseárvui ja gielalaš vuoigatvuođaide gullevaš gáibádusat leat váikkuhan unnitálbmogiid kultuvrralaš ja gielalaš árbevieruid ja epistemologiijaid dovddasteapmái. Sihkkarvuohta iežas giela árvvus kultuvrras lea dat, manin giela ealáskahttin ja giellamolsuma jorgalahttin leat bures lihkostuvvan anáraš- ja nuortalašsámiin. Dáid giellahálliid ealáskahttinprosessii leat dohkkehuvvon dásseárvosaččat maiddá ii-sámit, geat leat oahpahallan giela. (Olthuis et al. 2013.) Dás sáhtán velá máinnašit nuortalašsámiid easkabáliid johtui vuolgán giela ja árbevieruid ealáskahttima. Fitnen Helssegis nuortalašsámiid muitobánku -prošeavtta dutkiid ja kulturbargiid ordnen dilálašvuođas guovvamánus jagi 2018. Dutkit ja aktivisttat ledje čohkken olu nuortalaččaid árbevieruid, máidnasiid, leuddiid ja nu ain; guldalan arkiivvaide čohkkejuvvon báddejumiid, transkriberen ja čállán daid buhtisin dálá čállinvugiin. Dán giellaealáskahttinmálle sáhtášii ovddidit earáge kulturáššiid ealáskahttimii, oahpaheaddjiid skuvlemii, oahppomateriálaid ráhkadeapmái ja nu ain.

SÁMEMEROŠTALLAN SUOMAS – MO GEAVVÁ?

Lágit Suomas sámi vuoigatvuođain, láhka Sámedikkis (974/1995; lasáhusat 1026/2003) ja Sámi giellaláhka (1086/2003) leat buorit. Goittotge, Suomas nugo earáge davviriikkain lea stuorra dárbu implementeret dahje ollašuhttit lágaid praktihkas olu nannoseappot go dán rádjái. Ovdamearkka dihte áššiin, mat leat mearkkašahtti sámiide, ráddádallamat sámedikkiin galget dollojuvvot ovdalgo stáhtabealle sáhtta dahkat mearrádusaid sámeáššiin. Sámedikkis galgá leat duodalaš váikkuhanvejolašvuohta loahppabohtosiidda (*Láhka Sámedikkis* 1995, 2:9). Stáhtat eai galgga dohkkehit dahje dahkat mearrádusaid, mat sáhttet mielddisbuktit fuopmášahtti vahága sámi kultuvrii, ealáhusaide ja oppa servodaga boahttevuhtii.

Identifikašuvdnagažaldagat leat váddásat, ja dan čájeha logiid jagiid joatkašuvvan riidu sámemeroštallamis ja sámii válgalogahallamii registrerema vuoigatvuođas Suomas. Guovddázis buot golmma davviriikka, Norgga, Ruota ja Suoma sápmelašmeroštallamiin lea olbmo iežas áddejupmi áššis, iešidentifikašuvdna sihke oktavuohta sámegillii. Ruotas ja Suomas ohcamuša sáhtta ákkastallat ovttá ádjá dahje áhku dahje máttarádjá dahje -áhku sámegielain, Norggas lea doarvái dat, ahte okta máttarvánhen lea hállan sámegiela ruoktogiellan. Suomas sáhtta maid ákkastallat sámevuodá dan vuodul, ahte olbmos lea máttarvánhen, guhte lei merkejuvvon dološ eanan-, vearro- dahje heaggagirjjiide lappalažžan. Dán gohčodit lappalaščuokkisin. Lappalaščuoggás ii leat áige- dahje sohka buolvaráddjehus, dego giellakriteras. Dát čuokkis bohciidahtii riiddu logiide jagiide.

Láhka sámedikis Suomas sisttisoallá viiddiduvvon sámemeroštallama ja dan geas lea vuoigatvuohta oassálastit Sámedikki válggaide (*Láhka sámedikis 974/95:3§*):

Sápmelažžan dárkkuhuvvo dákkár olmmoš, guhte atná iežas sápmelažžan dainna eavttuin

- 1) ahte son ieš dahje unnimustá okta su váhnemiin dahje ádjáin ja áhkuin lea oahppan sámegiela vuosttas giellanis, *dahje*
- 2) ahte son lea dakkár olbmo manisboahhti, guhte lea merkejuvvon duottar-, vuovde- dahje guolásteaddjilappalažžan eana-, vearroguoddin- dahje heaggagirjjiis, *dahje*
- 3) ahte unnimustá okta su váhnemiin lea merkejuvvon dahje livččii sáhttan merkejuvvot jienastanvuoiggalažžan sámii parlamentta dahje sámedikki válggain (*Láhka sámedikis 974/95:3§*).

Lappalaščuoggá bealušteaddjiid mielas jagi 1962 dahkkon sámiiid rehkenastin, mii vuodđuduvvá giellakriterii, lea problemáhtalaš. Problemáhtalaš dan sivas, ahte eatnat sámii leat manahan giela girku ja

stáhta assimilašuvnna politihka geažil. Dáid sivaiddihte mángasat leat váidalan ahte dát jagi 1962 dahkkon sámiid registreren čađahuvvui dušše sami guovddášguovlluin, muhto ii Lappi-leana mátta oasis, mii lei dološ Giepmma ja Durdnosa Sámi oassi. Nubbi ášši leage, manin dat lappalaščuokkis váldui mielde sámédikki láhkii.

Čakčat 1999 Alimus Hálldahusriekti giedahalai vuosttas váidalusaid, mat guske sámédikki válgalávdegotti hilgon olbmuid ohcamušaid sámédikki válgalogahallamii registrerema. Lappalaščuoggá vuodul ohce oktiibuot 1128 olbmo sámédikki válgalogahallamii. Dáin 20 válgalávdegoddi dohkkehii giellakriteri vuodul válgalogahallamii registreremii. Válgalávdegoddái váidaledje mearreáiggis 765 olbmo, geain 25 lávdegoddi dohkkehii. Oassi váidalusain dohkkejuvvojedje, vuos stivrras okta ja Sámédikkis 26. Alimus Hálldahusriekti dohkkehii čieža ja hilggui 649 váidalusa Hálldahusriektái bohtán 656 váidalusas. Measta buot ohccit vuodđudedje iežaset gáibádusa daidda máttarvánemiidda, geat ledje merkejuvvon vearrogirjjiide jagiin 1739 ja 1857. Hálldahusriekti vuodustii mearrádusas dasa, ahte sami ruohttasiid ii sáhte ohcat guhkkelebbui maŋosguvlui áiggis go gielage kriteraid (*Saamelaisten oikeuksien toteutuminen* 2017:94).

Jagi 2011 Alimus Hálldahusriekti (KHO 2011:81) dohkkehii ohcciide jienastanrievtti ja rievtti registreret iežas sámédikki válgalogahallamii iešidentifikašuvnna ja oppalaš sámevuoda árvvoštallama vuodul. Jagi 2015 Alimus Hálldahusriektái bohte 182 váidalusa, mat guske Sámédikki válgalogahallamii registrerema. Hálldahusriekti dohkkehii 30.9.2015 oktiibuot 93 olbmo, geat galget merkejuvvot Sámédikki válgalogaldallamii. Alimus Hálldahusriekti jotkkii jagi 2011 geavahan oppalaš sámevuoda árvvoštallan prinsihpa, man vuodul dat dohkkehii 53 váidalusa, ovttat dat dohkkehii sámédikki lága 3 § 1 čuoggá vuodul. Dasa lassin 39 olbmo dohkkehuvvojedje sámédikki lága 3 § 3 čuoggá vuodul, ja dain ovcci dohkkehuvvojedje dan sivas, ahte ohcci vánhen dahje máttarvánhen ledje dohkkehuvvon válgalogaldallamii Alimus Hálldahusrievtti mearrádusain jagi 2011 (*Saamelaisten oikeuksien toteutuminen* 2017: 121-122). Almmolaš ságastallamiin váidaleamiid legitimizehtta ja dárbu leat biddjon

gažaldagaid vuollái. Goittot, ovttaskas olbmo olmmošvuoigatvuođaid oainnus, olbmos lea riekti bealuštit iežas olmmošvuoigatvuođaid, jus dovda daid dulbmojuvvon.

Sámedikki válgalávdegoddi lea ohcan Alimus Hálldahusrievtti mearrádusaide burgima vuos 8.3.2013 (KHO 8.3.2013 T 857) ja ođdasit jagi 2015 (KHO 13.1.2016 T 79; *Saamelaisten oikeuksien toteutuminen* 2017:113, 121). Válgalávdegotti burginohcamuša vuodul álgoálbmogii gullelaš iešmearrideapmái gullá riekti mearridit iežas jovkui gullelaš miellahtuin ja identitehtas iige mearridanválddi sáhte addit mange olggobeale našuvnnalaš duopmostullui. Burginohcamuš kritisere, ahte Alimus Hálldahusriekti ii deattut joavkodohkkeheami. Válgalávdegotti mielde das lea buoret áššedovdamuš sámeáššiin go duopmostuolus. Lea goittot bukton ovdan, ahte loahpalaš mearridanváldi dán áššis addoši viidát forumii, Sámedikki čoahkkimii, muhto Sámedikki stivra ii leat dasa miehtan. Dálá ságadoalli Tiina Sanila-Aikio mielde Alimus Hálldahusrievtti dahkan mearrádusat eai sáhte stivret sámedikki válgalávdegotti barggu, daningo válgalávdegottis lea váldi mearridit juohke ohcamušas iežas dáhtu mielde (Sajets & Torikka 2017). Sámediggi lea juo guhkit gáibidan Sámediggelága ođasmahttima. Láhkaodasmahttin bissánii Suoma riikkabeivviin njukčamánu jagi 2015, muhto jagi 2017 lága ođasmahttinbargu lea fas biddjon johtui.

Sámiid vuoigatvuođaid ollašuvvan (*Saamelaisten oikeuksien toteutuminen* 2017) -dutkamušas, mii lea addon olggos oassin Suoma stáhtarádi jagi 2015 čielggadus- ja dutkanplána ollašuhttima, ávžžuhuvvo rievdadit sámemeroštallama nu, ahte meroštallan guođášii nu unnán dulkonvári go vejolaš sihke Sámediggái ja duopmostullui. Oktan molssaeaktun dán dutkamuša mielde lea sámemeroštallan Norgga málle, mas ii meroštallo etnalaš sámevuohhta, dušše dat, gii oazžu jienastit Sámedikki válggain ja man váldokriterat lea iešidentifikašuvdna ja retrospektiiva ruoktogiella. Dutkamuš deattuha garrasit sámiid iešmearrideami ja sámiid joavkodohkkeheami sámedikki válgalogahallamii miellahttun registrerenáššis riikkaidgaskasaš lágaid vuodul. Sámiid vuoigatvuođaid ollašuvvan -dutkamuš lea okta mánggain vuoigatvuođalaš čilgehusain Suoma sámiid rivttiin ja daid

ollašuvvamis gaskariikkalaš láhkamearrádusaid vuodul. Dátge dutkamuš sisttisdoallá ollu áššiid ja ákkastallamiid, mat báhcet eahpečielggasin muhto maidda ii sáhte dán čállosis vuodjut. Go lohkaš dutkamuša, de fuobmá, man váttes ja mohkkás áššin identifikašuvdna ja dan meroštallan sáhttet šaddat politihkalaš gaskaoapmin. Sámedikkis sámi alimus politihkalaš orgánan lea dál sápmelaččaid logu ektui Suomas olu váldi, ovdamearkka dihte dat juohká ruhtademiid ovttaskas olbmuide ja servviide, ja danin ii leat imaš ahte dán áigge ain eanet olbmot leat beroštišgoahtán Sámedikki doaimmain.

OKTIIGEASSIN

Soabadallanprosessas eahpesihkkarvuoda ja garra sámi meroštallannákku dihtii livččii lean jierbmát vuossálohppii čadahit badjel logi jagi bistán Davviriikkalaš sámesoahpamuša ratifiserenprosessas Norgga, Ruota ja Suoma stáhtaid ja sámedikkiid gaskkas. Sámesoahpamuš dahkida sámiid sajádaga álgoálbmogin dán stáhtain nu dásseárvosažžan go vejolaš, ja sámiide guoski lágaid ja sámedikkiid válgalogahallamii registreren- ja sámemeroštallama kriteraid harmonisere našuvnnalaš stáhtarájain fuolakeahtá. Eatnat ráddádallamiid ja soahpamušaid manná stáhtaid ja sámedikkiid gaskkas sámesoahpamuš sáhttá ovddidit soabadallama stáhtaid ja sámiid gaskkas ja sámiid birgema álbmogin rájain fuolakeahtá.

Dasa lassin, Suoma sámediggi lea ohpit váidalan resurssaid vánisvuodas vai sáhtášii ollašuhhtit sámedikki lága ja ovddidit sámiid gielalaš, kultuvrralaš ja ekonomalaš rivttiid. Soabadallanprosessas ii leat álki, dat mávssášii ollu ruđa ja doalvvosii guhkes áiggi. Dan dihte soames ovddeš sámi politihkalaš jođiheaddjit geavahivčče vánis resurssaid ovdal sámi siskkáldas servodaga ja mánáid dili ovddideapmái giellaaláskahhtima, oahpaheaiskuvlema, ealáhusaid ja ekonomii ja bokte sihke láhkamearrádusaid ollašuhhtimii praktihkas ja iešmearrideami nannemii sámedikki bokte go formála soabadallanprosessii.

REFERÁNSSAT

- Commission of Canada*. 2015. Honouring the Truth, Reconciling for the Future. <http://www.trc.ca/websites/trcinstitution/index.php?p=890> (10.03.2018)
- Davviriikkalaš sámesoahpamuš*. 2016. <https://www.regjeringen.no/contentassets/eac999412c5a4fd083fa35f6e6c7380b/nordisk-same-konvention-nordsamisk.pdf> (10.03.2018)
- Fishman, Joshua. 1991. *Reversing Language shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages* (Multilingual Matters 76). Clevedon: Multilingual Matters.
- Koivurova, Timo. 2008. The Draft Nordic Saami Convention: Nations Working Together. *International Community Law Review* 10, 279–293. Martinus Nijhof Publishers.
- Koivurova, Timo. 2013. Can Saami Transnational Indigenous Peoples Exercise Their Self-Determination in a World of Sovereign States? *The Proposed Nordic Saami Convention: National and International Dimensions of Indigenous Property Rights*, 105–124. [Doaim.] Nigel Banks & Timo Koivurova. Hart Publishing. <https://ssrn.com/abstract=2400383> (10.03.2018)
- Láhka sámedikkis* (974/1995; lasáhusat 1026/2003). <https://www.finlex.fi/fi/laki/saame/> (10.03.2018)
- Olthuis, Marja-Liisa, Suvi Kivelä & Tove Skutnabb-Kangas. 2013. *Revitalising Indigenous Languages: How to Recreate a Lost Generation Author*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus*. 2017. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4/2017. http://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/4_Saamelaisten+oikeuksien+toteutuminen+kansainv%25C3%25A4linen+oikeusvertaileva+tutkimus/e765f819-d90c-4318-9ff0-cf4375e00688?version=1.0 (10.03.2018)
- Saijets, Maiju & Xia Torikka. 2017. Act on Sámi Parliament up for reform in Finland. *The Independent Barents Observer* 05.12.2017.

- <https://thebarentsobserver.com/en/2017/12/act-sami-parliament-reform-finland> (10.03.2018)
- Sámi giellaláhka* 1086/2003. <https://www.finlex.fi/fi/laki/saame/> (lohkkon 10.03.2018)
- Seurujärvi-Kari, Irja. 2012. *Ále jaskkot eatnigiella: Alkuperäis-kansaliikkeen ja saamenkielen merkitys saamelaisten identiteetille*. (Väitöskirja). Helsingin yliopisto: Humanistinen tiedekunta.
- Seurujärvi-Kari, Irja. 2017. *The Nordic Sámi Convention and its ratification – is it truly happening?* Sáhkavuorru “Álgoálbmotvuohtha arktalaš guovllus: báikkálaš ja globálat vásáhusat” -konfesánsas, 19.–20.1.2017, Helssega universitehtas.
- Suurpää, Johanna. 2017. Seurujärvi-Kari jearahallan Davviriikkalaš sámesoahpamuššii gullevaš áššiin Vuoigatvuodáministeriijas Helssegis ođđajagimánu 4. beaivve.
- Totuuksia totuuskomissioista* (Duohtavuodát soabadallankommišuvnnain). Historioitsijat ilman rajoja -ryhmän järjestämä seminaari (Historjjárat almmá rájáid haga -joavkku ordnen seminára). Helsinki 8.1.2018.
- Vi forstår fortiden. Vi tager ansvar for nutiden. Vi arbejder for en bedre fremtid*. Betenkningudgivet af Grönlands Forsoningskommission. Nuuk, December 2017. <http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Forsoningskommission/Endelig%20betenkning%20DK.pdf> (10.03.2018)

ABSTRACT

Sámi Parliaments in Finland, Norway, and Sweden made their motions of the Sámi Truth and Reconciliation Commission to the governments of their states in 2016 and 2017. The model for this commission comes from Canada. Reconciliation is an ongoing process of establishing and maintaining respectful relationships, as the Canadian Commission defined it in its final report from 2015. The aim of this article is to examine the long reconciliation process and relationships between the Sámi and states since the rise of the Sámi movement. It is also a question of the

change of the perspective from outwards to inwards looking, from a formal reconciliation towards real decolonizing work. The Nordic Sámi Convention serves as a new instrument, when ratified between the states and the Sámi Parliaments, to develop Sámi self-determination and land and other rights by the Sámi themselves on their own terms.

KEYWORDS: Sámi movement; reconciliation; Sámi parliaments; truth commission; decolonizing